

ОТВОРЕНО ВАСПИТАЊЕ И ИНТУИТИВНИ УМ

Светозар Богојевић¹

Резиме

Отворено васпитање није нова идеја (Елен Кеј, Надежда Крупскаја), али тек данас, захваљујући пермисивности потрошачког друштва, она добија своју практичку потку и све јасније теоријско поткрепљење. Та пермисивност, која усељава и у васпитање, није издана само промене друштвено-економских услова и из њих израсле нове идеолошке нео-либералне утемељености потрошачког друштва. За истинске промене у друштву, осим јачања производних снага и мењања производних и друштвених односа као материјалне подлоге сваке промене, неопходан је и суштински развој индивидуалних снага чије јачање омогућује промену фокуса индивидуалне и колективне свести његовим преусмеравањем ка пермисивном усаглашавању чиме се мења природа ауторитета, па се сучељавање индивидуалности и друштвености одиграва на вишем нивоу. Нове нужде рађају нове снаге, и оне се појављују, не по нечијој жељи, волшебно, већ освешћавањем постајуће стварности новим формама њене објективизације захваљујући новом начину виртуелизације стварности који се не заснива само на рационалности као што на први поглед изгледа. Најједноставније речено за слободу и њено ширење неопходно је бити способан да желиш слободу, али да би та жеља ојачала потребно је утемељење које више није само рационално – материјално већ и духовно. Јачање индивидуалних снага стога није ништа друго до јачање самосвести о могућности слободе која је једини ослонац напретка при утемељењу личности. Да би се та самосвест будила неопходни су, као што смо истакли, нови начини и нова средства виртуелизације стварности. У нашем времену она се појављују у облику виртуелне реалности и вештачке интелигенције, које буде зебњу и наду. Зебњу, јер се плашимо застарелости и стога непотребности човека. Дигитализација, дакле, продубљује оправдану стрепњу од још дубље алијенације. Али човек је парадоксално биће за које је у опасности спасоносно (Хајдегер). Нови начин виртуелизације стварности помоћу виртуелне реалности и вештачке интелигенције не само да шири простор рационалности преко граница човековог ра-

¹ Светозар Богојевић је доктор педагошких наука и редовни професор у пензији Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци. Електронска адреса: svetozar.bogojevic@ff.unibl.org

зума, већ нас, истовремено, враћа уму. То враћање уму заснива се на враћању интуицији од које смо као род почели. Ум може да делује само као слободан, а да би био такав мора се ослањати и на интуицију. Нада је, дакле, у томе да ће интуитивни ум изнова отворити старе, али неискориштене потенцијале рода на један нови начин чије могућности зависе од сваког од нас као личности.

Кључне речи: пермисивност, дигитализација, демонизација, отворено васпитање, интуитивни ум.

Неолиберализам као декомпоновани комунизам

Нова неолиберална левица не ради на одузимању средстава за производњу од капиталиста, већ на акумулирању утицаја помоћу средстава културне обраде (медији, друштвене мреже, компјутерске игрице за васпитање најмлађих, школски програми, универзитети, државна бирократија, холивудска продукција; генерално уметност) уклањањем разноврсности традиција, у циљу успостављања једног јединственог, свеважећег, дакле, тотално контролисаног мишљења као новог начина остваривања моћи анонимног капитала у пермисивном друштву. Циљ више није стварање ауторитарне државе с јасном хијерархијском структуром власти, већ свеопшта „добровољна“ предаја пред анонимним ауторитетом корпорацијских система, па то више није расно утемељени национал-социјализам, а ни антикласно, интернационално оријентисани реал социјализам, већ сасвим нови облик наднационалног удруживања у циљу владавине новокомпоноване елите која свој елитизам заснива на окупацији људског мишљења његовим ограничавањем на мејн стрим мишљење. Али то није владавина златне милијарде, како се то воли представљати, већ знатно мањег броја људи који се не могу именовати као неки видљиво одвојени друштвени слој, јер се сакривају иза приче о пуној потрошачкој корпи коју „нуде“ свим својим поданицима – оданим робовима потрошње, конформистима, који су душу и људскост спремни заменити за мерљиве, и стога „објективне“ материјалне вредности. То обрађивање успешније се остварује културним утицајем (мека моћ), него економском или војном силом, наметањем непрекидно понављаног привида реформисања институција као носилаца друштвеног система чиме је из друштва елиминисана вредносна димензија заснована на друштвености – солидарности и узајамном поверењу. Да се не бисмо досетили да се вртимо у круг, преосталим

отпадницима (непослушним нонконформистима) од нових културних норматива и образаца нормалности дигиталном контролом ускраћују се, не као некада, експлицитно, средства за живот, већ сада, имплицитно, сам живот тако што се приватност индивидуе држи под пуном контролом увођењем дигиталног новца, чипова, надзорних камера, паметних градова, односно, вештачке интелигенције, а све под кринком оснаживања индивидуализма, на немогућ начин, институционализованим друштвеним надзором индивидуа. Друштвено-економско сукобљавање класа преображава се у персоналистичко-културолошки сукоб сваког са сваким, али и са самим собом. Тај сукоб се подгрејава тек толико да се свако о свом јаду, тј. потрошачкој корпи, забави, да „има“, али да му је увек мало, да му увек још нешто недостаје. Уместо „застареле“ приче о потлаченим радницима и похлепним капиталистима, тј. о праведнијој расподели друштвеног богатства шири се прича о људским правима и индивидуалним слободама.

Позивањем на политичку коректност и „позитивну дискриминацију“ глобални свет се жели довести на „нулту годину“, нови почетак, што је већ виђено код француских Јакобинаца, али за нови почетак више се не захтева слобода, једнакост и братство свих грађана, већ одустајање од властитог става и мишљења које се усуђује супротставити главном току мишљења. Све то у име друштвене правде схваћене као слободе у којој је све допуштено осим захтева за друштвеном једнакошћу. Због тога се, скривено пермисивношћу, укида слобода мишљења. Друштвени односи који подразумевају слободу без једнакости сведени су на привид правне сигурности и заштите мањина, па их у неком другом смислу није добро ни спомињати. Уместо ирационалног сна о могућности истовремене слободе и једнакости допуштено је још само причати о слободи свих људи као потрошача без обзира на расу, веру, нацију, пол, полну оријентацију, јер се тиме нови, неолиберални светски поредак не угрожава суштински. Потрошња и учествовање у потрошњи проглашавају се за једину меру слободе. Однос слободе и једнакости своди се тиме на имање слободе као једнакости права учешћа у потрошњи. Грађани више нису важни као произвођачи, већ као потрошачи. Сан о асоцијацији слободних произвођача заменила су удружења потрошача. Смисао бивствовања не тражи се у стваралаштву креативних индивидуа које се утемељују у личности, већ у конзумеризму медиокритетских особа које се конформирањем утемељују у

персоне. Слобода се проналази у уживању у поседовању створеног, а не у стварању. Због тога материјални, цивилизацијски напредак није истински, духовни напредак рода и личности. Материјалну оскудицу и сиромаштво заменила је духовна беда.

Сва наведена друштвена кретања могу се интерпретирати и у дубљем филозофском кључу. Уместо покушаја да се дијалектичком рационалношћу помоћу историјског материјализма потисну сви облици идеализма и тако да „коначни“, рационални одговор на питање о бити човека, као реакцију на неуспех тог покушаја, који је, узгред приметимо, у супротности с самим смислом појма дијалектика, имамо тријумф рационалности у форми вулгарног материјализма. Свако кретање, а нарочито оно друштвено-историјско, пориче се, или објашњава каузално, уз потпуно порицање духовности: индивидуалне, а поготово колективне, чиме се негира људскост, а хуманизам проглашава ирационалним и замењује рационалним антихуманизмом. Овим се лукавство ума покушава надмашити лукавством разума, на перфидан, али у суштини идиотски начин. Идеологија на којој се заснива покушај реализације таквог „напретка“ је трансхуманизам. Као средства демонизације људског света и сатанизације личности свођењем на персоне, за опчињавање индивидуа материјалним помоћу нарастања мегаломанске потрошње, користе се *пермисивност* и *дигитализација (информациона технологија)*.

Нови изазови: пермисивност и дигитализација

Када желимо говорити о изазовима и перспективама које се отварају пред педагогијом није довољно поћи од питања постављеног психолошки: како човек функционише, да бисмо потом прешли на питање како га васпитати и образовати да би његове психичке функције биле надограђене и оптималније употребљене. Проблему васпитања и образовања морамо да приступимо шире, дакле, не од питања како васпитати и образовати, већ од првог питања, а то је питање шта је васпитање, образовање, па и сам човек, јер тек тада педагогија наступа као фундаментална друштвено-хуманистичка наука. Дакле, прво питање је шта се у друштву и међуљудским односима одиграва, а што нас наводи да говоримо о новим изазовима и перспективама педагошких научних дисциплина. Овако постављено питање спада у домен опште педаго-

гије, али, ако разумемо предшколско дете, њиме се не само теоријски већ и практички почињемо бавити почевши од предшколске педагогије у чијим оквирима се промишља о темељима успостављања личности, а тиме и о темељу педагогије као фундаменталне науке.

Пред педагогијом као науком о васпитно-образовном процесу, у околностима које називамо нашом стварношћу, а која је све више условљена информационим технологијама на које се ослања и из којих израста потрошачко друштво, као да се отварају два суштински нова изазова: *пермисивност потрошачког друштва* којом се *ауторитативно васпитање* трансформише у *пермисивно васпитање*, чиме педагогија доспева до нове парадигме, те од *експлицитне педагогије* прелазимо на *имплицитну педагогију*, и други, такође покренут информационим технологијама: *дигитализација*, која мења и увећава ниво виртуелизације стварности, њеним заснивањем на све већим капацитетима виртуелне реалности и вештачке интелигенције.

Новост пермисивности и дигитализације као изазова је у нарастању привида стварности. Он је у толикој мери виртуелан да симулација коју зовемо стварност поприма облик *привида*. Да би се снашли и опстали у таквом привиду привида стварности, коју Бодријар назива симулакрум, као одговор, и то коначан, нуди се потпуна рационалност, али не као људским разумом и интелигенцијом достигнута, већ као техничка рационалност аутоматизованих система чија се идеална изведба појављује у форми вештачке интелигенције.

Но размотримо шта је то уопште стварност, а нарочито та која се појављује у облику привида привида. У корену речи стварност, дакле, у изворишту њеног поимања је реч *ствар*. За рационално мишљење је стога реално, постојеће, оно што је ствар-но, оно што је као материјално разуму доступно и њиме објашњиво. Хегел стварност дубље поима и каже: „Оно што је умско то јесте стварно, а оно што је стварно то јесте умско“. Из тога следи, како примећује Симеуновић, да постојеће није истовремено и стварно, тј. да треба разликовати постојећу и постајућу стварност. „Једноставно речено: оно постојеће, није истовремено и стварно. Стварно је само оно што је нужно, а нужно је само оно што је умно“ (Симеуновић 2002: 5). Постајућа стварност је то по уму, а постојећа по случају. Управо по тој удвостручености човек је посебно, временито биће, биће које кроз рађање и развој сваког новог детета долази из будућности. Оно што је реално постојеће то је по случају –

чисто материјална датост. Оно постајуће је нужно по уму што значи да је духовно по свом настајању. У зависности шта сматрамо изворним пореклом стварности произилазе њене двије интерпретације: материјалистичка и идеалистичка. Ако понесени рационалношћу стварност сводимо на реално постојеће (ствар), наше мишљење остаје кратко, тј. недомишљено. „Стварност није просто непосредно бивствовање, већ, као суштинско биће, превазилажење и укидање своје сопствене непосредности и тиме посредовање саме себе самом собом“ (Хегел, 1973: 262). Уронивши у виртуелну реалност, која привид наше већ виртуелне стварности надограђује обликујући је као привид привида, дешава се нешто парадоксално: враћа нам се наша изворна, али изгубљена, способност да умом – интуитивно допремо до разумевања оног што још није, а могло би бити.

Истина ту-битка од памтивека је да, упливишући приближавањем удаљавањем у суштину битка као целине, стоји пред једним јединим изазовом и стога једном једином перспективом: *Бити човек*. За такво бивствовање није довољно бити рационалан, јер тежити *да будеш човек* значи тежити тоталитету личности, трудити се да будеш свестрана, стваралачка, слободна личност. Такав циљ стављен пред васпитање и образовање, уз сву отуђеност која се увећава, изгледа не само апстрактан већ и наивно-идеалистички. Зато се у времену које протежира рационалност у име рационалности васпитно-образовног циља одричемо човека као циља, тако што се одричемо личности у име особе – особности еманциповане индивидуе.

Особа је сума реализованих исхода на којима почивају њене компетенције, па човек и није човеком већ је ресурс, дакле, ствар – средство вредновано по основу својих компетенција. Због тога економији услуга уопште и не треба свестрана личност, већ еманципована особа. Прекрижили смо васпитање и с њиме појам хуманости и окренули се економији образовања људи као ствари. Ствар има само употребну и разменску вредност. Оне ствар чине робом, а роба је у потрошачком друштву фетиш који се обожава. Због тога се у њему лажно велича субјективитет индивидуе, а у ствари цени се употребљивост особе као робе на тржишту рада. Вредносни систем је тиме сведен на „разумну“ меру. Нисмо више оптерећени мноштвом разноврсних, али некорисних вредности које су најчешће идеали, па и нису достижене. Али управо њихова разноврсност и чини нас бићима која више нису само једна од

биолошких врста, већ род. Еманципована особа је, дакле, еманципована од родне суштине и тиме од саме себе.

Свеукупно мноштво вредности које обједињујемо речју хуманост, а које изгледају неоствариво, ипак можемо уградити у тежњу ка тоталитету личности, али не помоћу амплификатора, па ни помоћу информационе технологије, већ само ако у себи имамо наде, вере и љубави. Ово троје имају чаробну моћ да изазову чуђење које нас опија окусом изненађења. Али не само да смо изгубили способност чуђења, већ смо заборавили и кога треба да изненадимо. А првобитно треба да изненадимо сами себе. Види, па ја ово могу: попут детета које прохода, ужива у пењању уз, а потом и у силажењу низ степенице, направи играчку од блата. „Већ први нагон детета садржи у себи то практично преиначавање спољашњих ствари; дечак баца камен у реку, и онда се диви круговима који се у води шире као једној творевини у којој задобија очигледну слику нечега што је његово“ (Хегел, 1970: 32). То није радост због успеха пред другима и због других која доноси осећај престижа због доказане компетентности, већ унутрашња радост због произвођења себе, долажења до себе делатношћу као властитим трудом – самоделатношћу. То је баш супротно рационалном решавању разлога бивствовања које нам нуди трансхуманизам. Разлог је у нама, разлог смо ми сами, а не у могућности наше надоградње помоћу вештачких помагала.

У опасности је оно спасоносно (Хајдегер)

Опасност проистекла из нових изазова: пермисивности и дигитализације отвара нове перспективе и тиме нове могућности за напредовање ка тоталитету личности. „Еколошки контекст“ (Бронфенбренер) унутар којег се одиграва одрастање постаје мање ограничавајући за дете јер пермисивност као нову могућност доноси отворено васпитање - партнерство детета и одраслог у васпитно-образовном процесу, а дигитализација, ширењем виртуелне реалности и вештачке интелигенције, обезбеђује време простор за беспоследично експериментисање – игру, чија је суштина машта и интуиција. Те перспективе су толико радикалне да би могле имати значење нове етапе у ре-еволуцији људског рода. Захваљујући њима креативност индивидуе не заснива се више само на флексибилности мишљења подржаној језиком као средством виртуели-

зације, већ на његовој флуентности подржаној, поново, маштом и интуицијом, што значи да нам се отвара нови пут који није заснован само на развоју интелигенције и по основу ње ширењу компетенција, већ на новој менталној димензији егзистенције, која нас ослобађа од рационалног робовања материјалном и води у више сфере духовности.

Управо у радикалности тих перспектива крије се опасност да ћемо промашити пут, да репродуктивну машту која краси детињство нећемо преточити у стваралачку машту, те да ћемо уместо освајања слободе стваралачком снагом креативности ићи линијом мањег отпора и запасти у још већи конформизам препустивши се лагоднијем начину тражења сигурности пред опасношћу који не захтева наш труд и рад на самом себи. То је стари проблем, али је данас, по први пут, отворен пред целокупним људским родом, па његово разрешење зависи од сваког појединог детета и од помоћи коју ћемо им пружити васпитањем и образовањем, теоријски и практички осмишљавајући ре-еволуцију. Да би васпитање и образовање било успешно не смемо пасти у замку да на дете гледамо као на економски ресурс, већ га од рођења требамо поштовати као личност. Поштовање личности детета предуслов је поштовања човека. Поштовање, а не послушност је извор слободе, јер се она не може заснивати на доминацији, већ само на узајамности и саборности која подразумева једнакост, али не као једнакост у смислу неприкосновености права на приватну својину, већ као једнакост поштовања права на равноправно саучествовање у заједничарењу и стваралаштву унутар заједнице, дакле, у духовној сфери.

Из стварности издвојеним време простором виртуелне реалности, који је попут игровног контекста игре, и ширењем вештачке интелигенције, којом се знање обухвата и представља као свезнање, парадоксално се обнавља могућност враћања оном од чега смо почели: интуитивном уму чији је развој прерано загушен преласком на теоријски, дакле, разумски, искључиво рационални, као једино исправни, приступ стварности. Вештачка интелигенција доноси нови ниво отуђења као нужности, али без нужности отуђења не би било ни озбиљења слободе као могућности. Она нам неискрено представља укупна људска сазнања као спознају, али ако уистину ценимо слободу тиме нам отвара очи за оно што је Хегел одавно уочио: да познато није спознато. Утолико је појава и сваки будући развој вештачке интелигенције опасност из које израста оно спасоносно, јер је то нужно зло истовремено и благослов који нам

отвара очи *камо даље*, баш у тренутку када смо почели размишљати о готовости и стога застарелости човека који је одрекавши се маште и спекулације залутао заведен рационалношћу у пустињу апстракције. Јер не постоји апсолутна слобода која би била садржана у књигама, или данас на интернету у облику вештачке интелигенције, већ само стваралачка слобода.

Вештачку интелигенцију питамо и она одговара, па чак доноси анализом постојећих решења нова, боља решења, али она сама по себи није запитана. Запитаност произилази из чуђења, а не из чуда технике. Чуђење је искра чијим варничењем настаје самосвест људског рода. Али никад се не би зачудили да нисмо самоделатна бића, јер до самосвести се не долази ширењем свести (њу имају и животиње), тј. она је неовисна од количине прикупљених информација – искуства. Тајна самосвесности је, дакле, у самоделатности која се не заснива на генетском памћењу врсте већ на стваралачкој машти рода којом је зачето сањање слободе – спознајом да је могуће друго и другачије. Делатност вештачке интелигенције је програмирана, чак и самопрограмирана, али она није стога самоделатна, јер за самоделатност није довољна интелигенција, неопходна је још машта и спекулација да би интелигенцијом из инстинкта пробуђена интуиција (Бергсон) могла од чулне интуиције дораси до интуитивног ума.

Ејдетско памћење, које су донекле замениле технике памћења, за разлику од на усаглашавању значења појма заснованог памћења, утицало је на богатство маште јер се она градила унутрашњим сликама (ејдетске слике). Питање је како ће привид привида стварности који виртуелна реалност заснива на споља долазећој слици, која као да је тродимензионална, чиме се посредност односа према стварности увећава, утицати на машту. Да ли виртуелна реалност флуентношћу слика, заснованом на рекурзивном мишљењу, која *као да* омогућава бескрајно понављање „практичке радње предметом“ омогућује развој маште, или ће, баш супротно, искључивањем потребе да се измаштана слика појави из нас као унутрашњи производ нашег ума, чиме се отвара могућност постајуће стварности, ограничити домете наше маште. Од почетака људског рода наша стварност је виртуелна, дакле, *посредни привид реалности*, па је наша машта одувек била у функцији удвостручавања и тиме покушај излагања из оквира привида стварности. „Природне ствари постоје само *непосредно* и *једанпут*, међутим човек као

дух удвостручава се јер он пре свега *постоји* као природне ствари, а осим тога постоји исто тако *за себе*, себе опажа, представља себе, мисли, и само захваљујући томе своме делотворном бићу, он је дух“ (Хегел, 1970: 32). Виртуелна реалност нам то удвостручавање духа разоткрива захваљујући увећаној виртуелизацији чиме *посредност поприма форму привида привида*. Али тиме привид не постаје већи, већ само још посреднији.

Привид привида стварности је физички мање болан, али изазива много јачи притисак психичке тескобе него ранији привид стварности. Таква, све већа посредност нашег односа с светом – стварношћу стога није негација негације привида у смислу превазилажења отуђености човека од његовог по природи датог света, *света по себи*, али јесте ширење хоризонта *света за себе*. Све већа посредност је израз све веће мере приближавања свету удаљавањем од целине света. Дијалектика настајања и нестајања се не укида. Код људског рода она се реализује тако што се бивствовање човека појављује као могућност све вишег нивоа и људскости и нељудскости. Шта ће од то двоје превладати зависи од успешности нашег сучељавања с психичким болом као непроболом који нас тера да трагамо за собом све даље од момента одвајања од природе по себи. Људскост као вредносни квалитет увећавамо дубљим утемељењем личности, а нељудскост артифицијелизацијом човека у нешто што више није ни персону, већ, у „перспективи“, роботизовани несмртник чије трајање је чисто квантитативно, „ослобођено“ квалитативних категорија, али ипак омеђено, дакле, ограничено, расположивом количином бита при трансформацији информација.

Привид привида стварности досегнут помоћу виртуелне реалности, управо због своје увећане посредности, парадоксално омогућава обнову чулности њеном употребом, али сада при привидној радњи предметом, па није, као раније, заснована на спонтаној интуитивности, већ сада на потпуно посредној интуитивности подржаној интуитивношћу компјутерског програма. Захваљујући увећаном квантитету виртуелизације интуиција досеже нови квалитет, јер поново имамо на располагању простор време, али за сада потпуно посредну употребу интуиције и тиме основ за поновно покретање развоја интуитивног ума који се више неће заснивати, као на почецима, на спонтаној, практичкој – умној радњи предметом, већ на потпуно посредној *виртуелној игри појмом*. Такав приступ стварности није само практичко-теоријски, већ,

поново, и поиетички. Он је неопходан да би стваралаштво било не само истиноносно већ и искрено и стога судбоносно на начин да људском бивствовању даје неопходни смисао. На тај начин практичко и теоријско представљање стварности обједињује се с њеним поиетичким представљањем чиме се обнавља јединство спознаје.

Литература

- Богојевић, С. (2015). *Ка виртуелној игри појмом*. Филозофски факултет у Бањој Луци.
- Богојевић, С. (2019). Виртуелна реалност као простор – време за повратак интуицији. У Д. Бранковић, Р. Кузмановић (ур.), *Хуманистичко васпитање и информационе технологије* (43 – 77). Академија наука и умјетности Републике Српске.
- Богојевић, С. (2020). *Дијалектика и интуиција у доба виртуелне реалности*. Филозофски факултет у Бањој Луци.
- Богојевић, С. (2024). *Слобода и личност*. Друштво педагога Републике Српске.
- Симеуновић, В. (2002). *Појам стварности у Хегеловој филозофији*. У Д. Бранковић (ур.), *Наука и наша друштвена стварност*. Филозофски факултет у Бањој Луци.
- Hegel, G. W. F. (1970). *Estetika I*. Kultura.
- Хегел, Г. (1973). *Наука логике*. Просвета.

OPEN MORAL EDUCATION AND INTUITIVE MIND

Svetozar Bogojevic

Abstract

Open moral education is not a new idea (Ellen Key; Nadezhda Krupskaya), but it is only today, due to permissiveness of consumer society, that it is getting its practical foundation and clearer and clearer theoretical concepts. This permissiveness, pervading moral education as well, is not merely a fruit of the change of socio-economic circumstances and a new ideological, neo-liberal establishment of consumer society emanating from it. For genuine changes in society, apart from strengthening production forces and changing production and social relations as a material foundation of any change, individual forces need to develop essentially, whose strengthening enables the change of focus of individual and collective consciousness by means of its redirecting towards permissive reconciliation, thus changing the nature of authority, resulting in the confrontation of individuality and sociality taking place at a higher level. New necessities give birth to new forces, and they emerge not according to someone's wishes, in a mysterious way, but by means of making the arising reality aware of new forms of its objectivisations due to a novel fashion of virtualisation of reality, which is not based solely on rationality, as it might seem at first sight. In the simplest terms possible, for one to indulge in freedom and to spread it one must be capable of wishing for freedom, but for this wish to gain strength a foundation that is no longer merely rational-material but also spiritual is required. In that sense, strengthening of individual force is but strengthening self-consciousness about the possibility of freedom that is the single supporting strut in the process of founding a personality. For this self-consciousness to emerge, necessary are, as we have pointed out, new ways and new means of virtualisation of reality. In our age, it surfaces in the form of virtual reality and artificial intelligence, which nurture both anxiety and hope. The anxiety, since we fear the humankind might become outdated and, subsequently, redundant. Digitalisation, therefore, deepens the reasonable doubt of even deeper alienation. But the humans are paradoxical beings that find the escape in perilous situations (Heidegger). A new way of virtualisation of reality by means of virtual reality and artificial intelligence not only expands the space of rationality across the borders of human ratio, but it also, at the same time, turns us back to the mind. This turning back to the mind is based upon turning back to intuition, from which we started as a genus. The mind can only function in the capacity of being free, and for it to gain such capacity it must rely on intuition. The hope, therefore, lies in our wish for the mind to reopen the old yet unused potential of the genus in a new manner whose possibilities depend on each of us as a personality.

Keywords: *permissiveness, digitalisation, demonisation, open moral education, intuitive mind.*

ОТКРЫТОЕ ВОСПИТАНИЕ И ИНТУИТИВНЫЙ РАЗУМ

Светозар Богоевич

Резюме

Хотя идея об открытом воспитании не является новой (Эллен Кей; Надежда Крупская), только сегодня, благодаря вседозволенности общества потребления, она получает своё практическое и теоретическое обоснование. Данная вседозволенность, затрагивающая сферу воспитания, является не только результатом изменения общественно-экономических условий и на их основе сформировавшейся неолиберальной идеологии общества потребления. Для истинных изменений в обществе, помимо увеличения производственных сил и изменения производственных и социальных отношений как материальной основы каждого изменения, необходимо существенное развитие индивидуальных сил, усиление которых позволяет изменить фокус индивидуального и коллективного сознания путем его переориентации на разрешительное соответствие, тем самым изменяя природу авторитетов. Таким образом, противостояние индивидуальности и общительности происходит на более высоком уровне. Новые потребности порождают новые силы, и они появляются не по желанию, волшебю, а через осознание становящейся реальности новыми формами её объективации благодаря новому способу виртуализации реальности, основанному не только на рациональности, как кажется на первый взгляд. Простейшими словами, для свободы и ее продвижения нужно быть способным к желанию свободы, и чтобы это желание усилилось, необходимо не только рационально-материальное, но и духовное обоснование. Нарастание индивидуальных сил поэтому не что иное, как усиление самосознания о возможностях свободы, являющейся единственной опорой прогресса в обосновании личности. Для поощрения этого самосознания требуются новые способы и новые средства виртуализации реальности. В нашу эпоху она проявляется в виртуальной реальности и искусственного интеллекта, пробуждающих трепет и надежду. Трепет, потому что мы боимся устаревания и, следовательно, ненужности человека. Цифровизация углубляет оправданное беспокойство от еще более глубокого отчуждения. Но человек – существо парадоксальное, находящее спасение в опасности (Хайдеггер). Новый способ виртуализации при помощи виртуальной реальности и искусственного интеллекта не только расширяет пространство рациональности за пределы человеческого разума, но одновременно возвращает к разуму и нас самих. Возвращение к разуму обосновывается на возвращении к интуиции, от которой человечество и началось. Разум может действовать только как свободный, и чтобы стать таким, он должен опираться на интуицию. Итак, надежда в том, что интуитивный разум еще раз новым способом раскроет старый, неиспользованный потенциал, возможности которого зависят от каждой личности.

Ключевые слова: вседозволенность, цифровизация, демонизация, открытое воспитание, интуитивный разум.